

Wójcik, Zbigniew

Czterdziestolecie "Studiów i Materiałów z Dziejów Nauki Polskiej"

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 38/4, 165-168

1993

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Czterdziestolecie „Studiów i Materiałów z Dziejów Nauki Polskiej”

W październiku 1953 r. ukazał się pierwszy tom „Studiów i Materiałów z Dziejów Nauki Polskiej” stanowiący wydawnictwo Komitetu Historii Nauki PAN. Liczący 409 stron tom, poza słowem *Od redakcji* oraz obszerną notatką kronikarską pt. *Z działalności Komitetu Historii Nauki PAN*, zawierał następujące opracowania: Kazimierz Opalek — *Badania nad historią nauki, ich charakter, zakres, organizacja*; Bogdan Suchodolski — *Problematyka badań nad nauką polską okresu Odrodzenia*; Roman Stanisław Ingarden — *Buridan i Kopernik: dwie koncepcje nauki*; Jadwiga Dianni (tłumaczenie tekstów łacińskich Danuty Turkowskiej) — *Pobył J.J.Retyka w Krakowie*; Mirosława Chamcówna — *Studia Jana Śniadecznego nad życiem i dziełem Mikołaja Kopernika* (Materiały); Włodzimierz Hubicki — *Doktor Aleksander Zuchta zapomniany polski chemik, lekarz i poeta XVI wieku*; Stanisław Szpilczyński — *Polski poradnik lekarski z I połowy XVI wieku na tle działalności Szymona z Łowicza*; Jan Kutrzebski — *Spółeczno-ekonomiczne podstawy poglądów A.F.Modrzewskiego na wojnę i pokój*; Józef Walczewski — *Nauka arian polskich wobec zagadnień wojny*; Bolesław Boczek — *Jakub Przyłuski i jego przyczynek do historii nauki prawa międzynarodowego (1553-1953)*; Stanisław Gieysztor i Wanda Osińska — *Materiały do bibliografii nauki polskiej okresu Odrodzenia*.

Z przedstawionego zestawienia wynika, że redaktor tomu — Bogdan Suchodolski — zaprezentował zamierzenia redakcji i Komitetu Historii Nauki PAN. Przedstawił ponadto blok artykułów poświęconych nauce polskiej w epoce Odrodzenia. Blok ten uzupełniono — zestawioną przez Gieysztorę i Osińską — bibliografią publikacji z XVI i XVII w., wyróżniając w niej działy: nauki prawne, ekonomię, nauki historyczne, wiedzę techniczną, wiedzę wojskową, zoologię.

Wprowadzenie redakcyjne do tomu oraz informacja o działalności Komitetu Historii Nauki PAN prezentują zakres i zasięg działalności powstałej w 1952 r. organizacji, zrazu przy Wydziale I, a później Prezydium PAN. Akademia przejęła skromne doświadczenia w tym zakresie

Polskiej Akademii Umiejętności oraz Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. W 1953 r. członkami komitetu było 31 znawców problemu, a w tym: Aleksander Birkenmajer, Henryk Barycz, Kazimierz Dobrowolski, Bolesław Hryniewiecki, Łukasz Kurdybacha, Bogusław Leśnodorski, Edward Lipiński, Stanisław Małkowski, Kazimierz Opałek, Bolesław Olszewicz, Marian Serejski, Bogdan Suchodolski.

Otwierający tom artykuł Opałka, przedstawiony uprzednio na jednym z posiedzeń Komitetu, prezentował zapatrywania członków tego organu na historię nauki, uwzględniając zapatrywania profesjonalistów oraz osób zajmujących się przygodnie problemami dziedzictwa kulturowego.

Wstęp redakcyjny oraz opracowanie Kazimierza Opałka, czytane po czterdziestu latach od publikacji, skłaniają do refleksji nad ewolucją i dokonaniem historyków nauki w Polsce. Bogdan Suchodolski uznał za najważniejsze zadanie Komitetu Historii Nauki przy Prezydium PAN przygotowanie syntezy dziejów nauki w Polsce. Miała ona być „drogowskazem do studiów” dla osób podejmujących badania nad problemami bardziej szczegółowymi. Dodajmy, że zamierzenie to zdołał zrealizować, ogłaszając w latach 1970-1992 obszerną syntezę zbiorową pt. *Historia nauki polskiej*. Celem zasadniczym „Studiów i Materiałów z Dziejów Nauki Polskiej” było przygotowanie tej syntezy. Seria wydawnicza spełniała swe zadania przez 37 lat. W 1992 r. zaczęła się ukazywać podobna: „Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki”, ale redakcja nie czuła się w obowiązku nawiązać do swej znakomitej poprzedniczki i pamiętać o jej czterdziestolecu.

Artykuł Kazimierza Opałka o badaniach nad historią nauki, po czterdziestu latach od ogłoszenia, odstrasza językiem epoki, w której był pisany. Dokumentuje jednak wyraźnie zamierzenia badawcze i organizacyjne zespołu, któremu na sercu leżał rzeczywisty rozwój historii nauki jako dyscypliny ważnej poznawczo i praktycznie. Opracowanie podzielono na rozdziały. Rozpoczęto *Rzutem oka wstecz*, podkreślając, iż historia nauki jest tak stara jak nauka historyczna i w dziejach wiedzy stanowiła przedmiot zainteresowania m.in. pisarzy epoki Odrodzenia i Oświecenia (Opałek wiele uwagi poświęcił Staszicowi i Kołłątajowi). Kolejny rozdział *Przełom w historii nauki* eksponuje m.in. rolę Polskiej Akademii Nauk jako organizacji inspirującej i wspierającej badania w tym zakresie. Następny rozdział: *Problemy* poświęcony został sprawom „wewnętrznej struktury” kierunku badawczego, a w tym potrzebie podejmowania tematyki humanistycznej przez przyrodników, techników oraz specjalistów z innych gałęzi wiedzy.

To właśnie myśląc o badaczach bez odpowiedniego przygotowania historycznego Autor wskazał drogę pracy w rozdziale *Bibliografia*. Sugerował w nim potrzebę pilną ogłaszania zestawień bibliograficznych (pierwsze zestawienie ukazało się właśnie w tomie „Studiów i Materiałów z Dziejów Nauki Polskiej”) oraz inwentarzy rękopisów zachowanych w bibliotekach i archiwach.

Rozdział *Zakres badań* eksponuje potrzebę podejmowania studiów w poszczególnych okresach historycznych, a w tym w wybranych grupach problemowych. Autor podkreślił potrzebę wyjścia poza zagadnienia ewolucji nauki *sensu stricto*. Wskazał ponadto, że studia nad dziejami wiedzy ujawniają niekiedy ogromne pola badawcze, mające ważne znaczenie teoretyczne i praktyczne.

Struktura wewnętrzna dyscypliny to rozdział dotyczący głównie badań nad organizacją nauki. Badania te mają zmierzać do utworzenia ram instytucjonalnych dla uprawy tej gałęzi wiedzy. Wątek ostatni rozwinął w dwóch kolejnych rozdziałach: *Szkolenie badaczy* oraz *Znaczenie wykładu historii nauki*. Artykuł zamknął rozdziałem pt. *Przeszłość — przyszłość*, wskazując, iż historia nauki może świadomie oddziaływać na rozwój wiedzy. Tego właśnie uczą źródła dotyczące działalności Komisji Edukacji Narodowej oraz dorobek pisarski Kołłątaja.

Artykuł Kazimierza Opałka jest dla nas po latach interesującym źródłem historycznym. Wynika z niego, że twórcy historii nauki jako dyscypliny — członkowie Komitetu Historii Nauki PAN z 1953 r. — mieli jasny i realistyczny obraz naukowych trendów badawczych. Dokonali głównie wnikliwej analizy dotychczasowych osiągnięć oraz trudności, hamujących rozwój tej dyscypliny w ciężkich warunkach materialnych nauki w Polsce. Od samego początku byli jednak bardzo skuteczni w działaniu. W drugim roku istnienia Komitetu ogłoszono tom „Studiów i Materiałów”, dający panoramę problemów badawczych nad epoką Odrodzenia. Niebawem przyszły znakomite publikacje o nauce polskiej okresu Oświecenia. Zamierzono przedstawić syntezę historii nauki polskiej i zamierzenie właściwie zrealizowano (ostatni tom znajduje się w druku). Obok „Studiów i Materiałów” zaczęto wydawać inne serie wydawnicze, a w tym: „Organon”, „Monografie z Dziejów Nauki i Techniki”, a także „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”. Wydawano monografie różnych problemów, bibliografie. Ogłaszano źródła. Przede wszystkim jednak utrzymano Komitet Historii Nauki (później Komitet Historii Nauki i Techniki przy Wydziale IPAN), który inspirował badania z tego zakresu. Najważniejszym jednak osiągnięciem Komitetu Historii Nauki PAN z

1953 r. było utworzenie Zakładu Historii Nauki PAN (ostatnio Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN), w którym prace podjęli profesjonaliści o specjalistycznym przygotowaniu metodologicznym i merytorycznym oraz uczeni zajmujący się tymi zagadnieniami na marginesie swych studiów specjalistycznych.

Wydany w 1953 r. pierwszy tom „Studiów i Materiałów z Dziejów Nauki Polskiej” otworzył ważny okres w rozwoju historii nauki, tworząc podwaliny dyscypliny badawczej. Wydawcy tego tomu, członkowie Komitetu Historii Nauki PAN, mimo trudnych warunków w stosunkowo krótkim czasie zdołali utworzyć Zakład Historii Nauki PAN, który stał się ważną placówką w skali międzynarodowej. Właśnie organizacja tego Zakładu (poźniej Instytutu) oddaje najwierniej realizm ich zamierzeń oraz zdolność wychwytywania problemów o ważnym zapotrzebowaniu teoretycznym i praktycznym. Nie przewidziano tylko jednego, że po wielu latach ważnej działalności badawczej przestaną ukazywać się „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej”.

Zbigniew Wójcik
(Warszawa)

Z działalności Oddziału Wrocławskiego Towarzystwa Historii Medycyny w latach 1991-1993

Z początkiem 1991 r. został wybrany nowy Zarząd Oddziału Wrocławskiego PTHMiF, w składzie: prof. Zbigniew Domosławski — przewodniczący; prof. Ryszard Ergetowski — wiceprzewodniczący, dr Bożena Płonka-Syroka — sekretarz, dr Andrzej Kierzek — skarbnik. Zarząd postawił sobie jako główne cele swojej działalności zwiększenie zainteresowania historią medycyny i farmacji w środowisku medycznym i historycznym Dolnego Śląska, podjęcie starań umożliwiających wzrost frekwencji na zebraniach naukowych oraz szersze podjęcie tematyki interdyscyplinarnej. Uwzględniwszy fakt, że na terenie regionu i w samym Wrocławiu działa szereg towarzystw specjalistycznych, m.in. Polskie Towarzystwo Lekarskie, Polskie Towarzystwo Historyczne, są organizowane instytucjonalne szkolenia realizowane przez Ośrodki Doskonalenia Kadr Medycznych i większe jednostki szpitalne, Oddział Wrocławski